

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 70. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-hcaeventyr07val-shoot-idm139890598913088.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Lykkens Kalosker

Ældste form. Fra: Tre Digtninger 1838

Lykkens Kalosker blev trykt som indledning til Tre Digtninger, der udkom 19.5.1838. Se videre s. 212 og ndf. s. 132.

Lykkens Kalosker er ikke alene A.s første egentlige vokseneventyr (se ndf.) - hvad der medførte en sproglig og stilistisk omarbejdelse, da eventyret blev optaget i EP-50 - men også det første, hvor han arbejder med en opdeling af eventyret i kapitler bundet sammen af galoschemotivet som den (tynde) røde tråd.

Arbejdet med eventyret blev iflg. Alm påbegyndt 19.1.1838: »Begyndt paa Lykkens Kaloscher«, men kimen til eventyret finder man et år tidligere i et brev til den gamle madam Iversen i Odense, hvor han 7.1.1837 fortæller: »Jeg har faaet nogle deiligt varme Galocher af *Gummi elasticum*; de holde Fødderne varme, som om de vare i en Bagerovn« (BfA I 366). I de følgende tre måneder inden A iflg. Alm 17.4.1838 noterede »Kaloskerne heelt renskrevet«, kan vi trin for trin følge digterens arbejde. 25.1. hedder det således i Alm: »Skrevet paa Lykkens Kaloscher«, og 10.2. meddeler han Henriette Hanck: »Jeg skriver i denne Tid paa et Eventyr: »Lykkens Kalosker, ikke for Børn; det kommer, rimeligviis ud med: en rigtig Soldat, Det har Zombien gjort o.f.a.« (BHH 216). 3.3. noterer han i Alm: »Læst i Foreningen, 1ste Capitel af Lykkens Kaloscher«. En uge senere, 9.3., er eventyret genstand for omtale i et brev til vennen Frederik Læssøe, idet han sender ham digtet Gid jeg var rig (se n.t. 220.10f), »som en Lieutenant synger i mit Eventyr »Lykkens Galocher«« (BfA I 412). Bortset fra at kap. III altså har foreligget færdigt, kunne ug. måske tyde på, at han netop på dette tidspunkt er nået til kap. V, Copistens Forvandling: »Nu kan jeg synge om Nyhavn, om de indefrosne, forladte Skibe, hvor kun en Krage er Hersker paa Dækket« (ib.). Dog kan dette brevsted også læses som en skitse, idet vi først får det fuldt udfoldede billede i et brev til Henriette Hanck 3.4.: »I Dag have vi Sommersol, der er saa livligt i Nyhavn hvor jeg boer, 50 Matroser gaee paa Isen og save den op, de store lismasser skuppes ved Stænger bort. Det er et eget Skue. Hele Vinteren laae Skibene i Havnen døde og forladte, lænkede med Jernkjæder til Pælene, som Liig laae de i Maaneskinnet, nu tjæres og takles de, Skindøden er forbi, de flyve ud til fremmede Lande, og jeg sidder endnu bag de samme Vinduer og seer ud - at de ere borte« (BHH 227). Inden sidstnævnte brev foreligger en almanakoptegnelse 12.3.: »Skrevet paa Kaloscherne«, og i 71 et brev til jomfru Hanck 16.3. kommer han nærmere ind på stil og indhold: »I Maj, tænker jeg De skal faae den nye Bog af mig, den kommer rimeligviis til at bære Navnet: *Lykkens Kalosker, en rigtig Soldat; det har Zombien gjort, tre nye Digtninger af H.C.Andersen*. Det første er et Eventyr og vistnok det meest satiriske jeg har skrevet, og noget af det Phantastiske i vor Litteratur. Det er et Par Kalosker, som have den Egenskab at man med dem kommer hvor hen man vil og i hvad Tidsalder, samt hvert høit udtalt Ønske bliver opfyldt, og dog bringer denne Lykke kun Ulykke; jeg arbeider endnu derpaa, eet Kapitellet er tilbage i Kong Hanses Tid, et andet foregaae i Maanen, et tredje paa Hospitalet, et fjerde inde i Hjertet paa Folk o s v.« (BHH 218). At A på dette tidspunkt endnu ikke var helt færdig fremgår af Alm 10.4.: »Skrevet til Lessøe og paa Kaloskerne.« Efter afslutningen af renskriften 17.4. gik kun to dage før Alm 19.4. meddeler: »solgt Reitzel Kaloskerne for 40 Rdlr.« og allerede 24.4. fortæller A Henriette Hanck: »I Dag har Bjanco-Luno begyndt at trykke mit nyeste Værk: »Lykkens Kalosker, en rigtig Soldat og det har Zombien gjort, tre Digtninger af H.C.Andersen (6 Ark)«. Om tre Uger tænker jeg De har Bogen« (BHH 235 f). Efter at have gennemgået komposition og handling placerer A eventyret i forfatterskabet: »Kaloskerne ligne meest, af Alt hvad jeg har skrevet, Fodreisen, men den er modnere og har en Tendents« (ib. 236).

Som det fremgår af ovennævnte udtalelse er motivet i realiteten foregrebet på flere måder i Fodreise (se ndf). Selve fodtøjsforbytningen findes således i 10. kap., hvor A møder Jerusalems Skomager, der fortæller om sin økonomiske sans og sine støvler: »disse Støvler her har været benyttede i 600 Aar. Det er de saa meget omtalte 100 Mile Støvler; for en Deel Aar siden var jeg uforsigtig nok til at levere dem til en Skomager, for at de kunne gjøres lidt i Stand, men der blev de forbyttede og før jeg mærkede Feiltagelsen var de allerede solgt til en *Peter Schlemil* [...] Først i den senere Tid har jeg været saa heldig at faae Fingre paa dem igjen« (69). Mod at sætte sin skygge i pant får A lov at låne støvlerne og opnår nu at besøge diverse steder på den nordlige halvkugle på ingen tid.

213.8Corso ... Toledo] hovedgaderne i Rom og Napoli. - 9 der have vi Andersen igjen] jvf. kritikken af O.T. og KES (MLE I 201ff). - **10** Østergade] del af »Strøget«, hovedgade i Kbh. - **13**erholde] modtage, opnå. - **17**krystallisere] koncentrere. - **21**Ørsteds Afhandling] H.C.Ørsted: Gamle og nye Tider (Almanak for 1835. Optaget i Aanden i Naturen. 1850). - **33**to Feer] et sådant kontrastpar almindelig kendt, fx i Islam, hvor en god og en ond engel følger mennesket fra fødsel til død. A.s konkrete inspirationskilde er diskutabel. Rubow 149 mener, at A 72 bygger på et sagnmotiv: Lykkens fe, som giver syvmilestøvlerne, og sorgens fe, som tager dem. I A-iana 2 rk. III 188f udtaler han tillige, at rammen med sorgen, der altid kommer i egen person, er en erindring om digtet Das Glück ist eine lose Dirne af Heinrich Heine, A.s yndlingsdigter i disse år.

Topsøe-Jensen har en hypotese, der delvis supplerer Rubows teorier. I indledningen til Xavier Marmiers biografi af A i oktobernummeret af *Revue de Paris* 1837, *La vie d'un poète*, mindes læseren om den fra eventyret kendte situation (se fx *Tornerose* i *Bødker* 119f), at der ved det nyfødte barns vugge først indfinder sig lykkens fe og dernæst ulykkens, som tårner hindringer, skuffelser og farer op på barnets livsvej. A læste dette essay 10.12.1837 (BHH 209), dvs. en månedstid før nedskrivningen af eventyret påbegyndtes (Omkring *Levnedsbogen*. 1943.168). - **23-24***Kong Hans's Tid*] 1481-1513.

214.10*Geburtsdag*] fødselsdag. - **24-219.27** Kimen til justitsrådets oplevelser skal sandsynligvis søges i Nestroys tryllefarce *Die Zauberreise in die Ritterzeit oder Die Übermütigen* (opført 1. gang 20.10.1834 i Wien). A refererer stykket i KES (216), men kendte det kun af omtale, idet det ikke blev opført, da han var i Wien 1834, og først blev trykt 1891 (HCA 169). Bortset fra inspirationen fra Nestroy og Ørsted er det værd at bemærke, at A tidligt var på nutidens parti, jvf. brev til Jonas Collin 27.5.1826 om hans første indtryk af Frederiksborg Slot: »hvor holder jeg ikke af det gamle Slot, dog lyst til evigt at leve derinde, kan jeg just ikke sige [jeg har]; ærværdige ere vel Middelalderens Bygninger (skiønt dette Slot er yngre), men jeg holder dog mere af vore lyse muntre Værelser. De gamle Bygninger forekomme mig stedse som Spøgelseshistorierne Børn, de har noget tillokkende, noget kildrende, men det skræmmer dog evigt at leve i dem« (BJC I 52). - **24-219.27** Foruden DH (jvf. fodnoten s. 218) er A.s kilde til den kulturhistoriske baggrundsskildring Chr. Molbechs *Nogle Bidrag til Skildringen af Sæder, Levemaade, Finantsvæsen og Hofholdning under Kong Hans og Dronning Christina* (*Nordisk Tidsskrift for Historie, Literatur og Konst* 1827.425-51,562-72), som han havde excerperet under arbejdet på *Christian den Andens Dverg* (1831-32). I samme forbindelse læste han iøvrigt bredt om middelalderen og Chr. II.s tidsalder (jvf. A-iana III 14).

215.3-9*Trommer*] reminiscens af *Christian den Andens Dverg*: »Saaledes smaasnakkede de, i det Piber og Trommer snart overdøvede dem begge; et stort pynteligt Tog nærmede sig; det var Bispen *Jens Andersen*, der for sin skaldede Nakke havde Tilnavnet: Beldenack, efter den Tids Skik førte han over 50 Drabanter med sig og Piber og Trommer foran« (A-iana III 66). - **5***artigt*] godt, fortræffeligt. - **6-7** *Drabanter*] sml. DH: »Ingen maatte gaae eller ride udi Kiøbenhavn med spendt Armbrøst, hvilket giver tilkiende, at Buer endda var det 73 brugelige Skudd-Gevær [...] og at Bysser endda ikke vare ret komne udi Brug« (I 760). - **15***Slotspladsen*] *Christiansborg Slotsplads*. - *sid*] fugtig og sumpet. - **17***Holmen*] *Slotsholmen*. - **20-21***Christianshavn*] bydel anlagt af Chr. IV 1618 på Nordamager og nogle holme vest for *Slotsholmen*. - **40***Østerport*] fra 1708 indtil nedrivningen 1858 lå *Østerport* udenfor *Kastellet* ved den nuværende *Østerport station* og *Oslo Plads*.

216.3*Hallandsaas*] vistnok A.s fejlagtige etymologi. H. var folkelig betegnelse for det sted, der blev til Kgs. Nytorv, og antages alm. enten at hentyde til, at pladsen pga. sin ufremkommelighed sammenlignedes med det vanskeligt farbare højdedrag *Hallandsås* på grænsen ml. Skåne og Halland, eller at bønderne fra Skåne og Halland holdt torv her. - **11***et Glas Punch*] »Den væsentligste Drik ved et Aftentraktement var Punsch, tillavet efter Schillers Recept i hans Vise »Vier Elemente, innig gesellt«: Rom, kogt Vand, Citron og Sukker og, naar det kom høit, lidt Kryddernelliker. Den blev tillavet i en mægtig Bolle, i Reglen af kinesisk Porcelæn, og saa kunde Enhver øse Saameget, han vilde og saa ofte hand vilde, i sit Glas« (J. Davidsen: *Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn* I.1882.42). - **20***genere*] skamme. - **25***Diler*] forstuer og haller. - **27***Diskurs*] diskussion.

217.1*Dagen*] avis; udkom 1803-43. - **4***et Træsnit ... Cöln*] ikke identificeret, men luftsyn og naturfænomener var typiske motiver for folkelige grafiske blade. - **18***Modestia*] beskedenhed. - **19***mihi secus videtur*] det synes mig anderledes. - **19-20***dog suspenderer ... Judicium*] undlader at dømme; typisk Holbergvending, jvf. fx DH I 826. - **23** *Baccalaureus*] indtil 1775 laveste akademiske grad. - **29***locus docendi*] stedet at belære. - **30***bemøie*] gøre sig ulejlighed. - **31***de Gamle*] de klassiske græske og romerske forfattere. - **34***Hverdagshistorierne*] efter sin debut med *Familien Polonius* (1827) kaldte Thomasine Gyllembourg sin næste novelle *En Hverdagshistorie* (1828), hvad der siden gav navn til hele genren, den københavnske samtidsfortælling. Om A.s syn på genren se *Den flyvende Kuffert* (I 156.38-157.14 med note). - **40***Romanen om Hr. Iffven og Hr. Gaudian*] Chretien de Troyes: *Yvain eller Løveridderen* (1177-81; da. 1303).

218.2*fodnoten* DH I 824; *Otto Rud*] da. adelsmand (d. 1510). - **4***Heiberg*] digteren og kritikeren Johan Ludvig Heiberg (1791-1860) stod bl.a. som udgiver af sin moder Th. Gyllembourgs fortællinger. - **6***Godfred von Gehmen*] hollænderen *Gotfred af Ghemen* trykte 1493 de første bøger i København, *latingrammatikker* til det ny universitet. Der havde allerede 1482 været en ty. bogtrykker i Odense. - **12***den særdeles Pestilense ... siden*] sml. DH: »Udi dette Aar [:1484] regierede ellers en særdeelees Pestilentse over hele Danmark« (I 757). - **13** *Cholera*] hærgede i perioden 1830-37 det meste af Europa. Danmark 74 med undtagelse af *Holsten* slap dog fri takket være kontrol ved grænsen til Tyskland. - **14-16***Fribytterkrigen 1490 ... Rheden*] Frit citat efter DH, som under året 1484 fortæller, at franske og engelske sørøvere »løbe ind udi Sundet for Helsingøer, som er Rigets Toldsted, og der bortsnappede Skibe, som laae paa Reeden« (I 758). Bortset fra at A rykker episoden frem til 1490 og giver indtryk af, at kaperkrigen, der blussede op med mellemrum 1467-90, kun varede et år, så lader han også den åbenbart mindre historiekundige justitsråd og læseren tro, at *Rheden* er Københavns red, kendt fra slaget på *Rheden* 2.4.1801, og ikke *Helsingørs red*. - **19** *gjensidig Bedemands-Stiil*] reminiscens fra *Holbergs Den Stundesløse* III akt; her i bet.: talen forbi hinanden.

- 30 *Klaret*] (rød) vin med sukker og krydderier. - *Mjød*] drik af vand, gæret honning og krydderier. - *Bremer-Øl*] helt op til 1847 var dansk øl af væsentlig ringere kvalitet end tysk. - **32***to Couleurer i Huen*] »Kongen lod udgaae [en forordning 1496] mod Skiøger, at de skulde bære Huer halv røde og halv sorte for at gjøre dem kiendelige fra andre Qvinder« (DH I 782).

219.5*moskovitisk*] russisk; her: uforståeligt. - **7***Hedendømmet*] hedenskabet. - **37***linde*] bløde.

220.10ff. Digtets personlige baggrund er A.s ulykkelige forelskelse i H.C.Ørsteds datter Sophie (1821-89), der 11.12.1837 blev forlovet med den senere stiftamtmand i Aalborg Frederik (Fritz) Dahlstrøm (1815-94), jvf. brev til Frederik Læssøe 9.3.1838, hvor A sender en afskrift af digtet og tilføjer: »Det er en gammel Historie, det vil sige: knapt et Aar gammel; jeg havde det selv lidt for varmt om Hjertet; men Ingen mærkede det, ikke engang De, min gode Ven; men det var ogsaa en af *de smaa* [Forelskelser]! Nu er det afkjølet, og det eneste Udbytte af den Eruption er dette lille Digt, som jo nok kan gaae for en net lille Lava-Afstøbning« (BfA I 412). Genstanden for forelskelsen fremgår af andre brevsteder. I et brev til vennen Christian Wulff 19.8.1837 kommer A ind på den økonomiske side af sagen: »Jeg gaaer med en brændende Længsel efter at gifte mig; men jeg maa have en Formue, som giver mig aarligt 3 000 i Rente, ellers kan jeg ikke leve med Kone og Børn« (BfA I 378). Tilsyneladende har en evt. forlovelse været ret omdiskuteret i dette efterår, for i et udateret brev fra december 1837 til Henriette Hanck reflekterer A over en bemærkning i et nu tabt brev om, at han ikke ville skjule en forlovelse for hende og forsikrer, »at jeg ikke har Tanke om, at det nogensinde skeer, at jeg bliver forlovet! Jeg har formegen Klogskab til at gjøre et ubesindigt Skridt! [...] Jeg har kun en taalelig Existens, og aldeles ingen Udsigter! [...] var jeg formuende, havde jeg Udsigter til engang at erholde et eller to Tusind om Aaret, - saa forelskede jeg mig! her er en Pige som er smuk, aandrig, god og elskelig, hun hører til een af de aandsførste Familier i 75 Kjøbenhavn; men jeg har ikke Formue og - jeg bliver ikke engang forelsket! hun er desuden netop halv saa gammel som jeg!« (BHH 210). At A tænker på Sophie Ørsted fremgår indirekte, idet han tilsyneladende besvarer et spørgsmål fra Henriette Hanck om, at Sophie Ørsted »*efter Folks Sigende*« er blevet forlovet med Dahlstrøm. Dette har fået A til at brænde sine erotiske digte. »Efter at jeg havde brændt Digtene fortrød jeg det; de kunde jo have staaet i en ny Roman, kun et eneste havde indpræget sig i Hukommelsen, det skal De en anden Gang faae en Afskrift af« (ib. 211). Hvis A opfyldte løftet ved at sende hende »Gid jeg var riig!« 27.4.1838, kan digtet altså dateres til *før* december 1837. Ingen af de citerede brevsteder er entydige mht. Sophie Ørsted. At A virkelig har tænkt på hende fremgår af Dagbøger 11.12.1837: »Idag blev Sophie forlovet. Sidste Middag jeg gik derfra med Marmier, sagde han: »De elsker hende, jeg veed det! jeg seer godt! frie til hende!« jeg tænkte hele Aftenen meget paa hvor urigtigt det var, da jeg er fattig. I Løverdags var jeg der, hun var saa elskværdig og dog om Aftenen følte jeg, at jeg nok kunde leve ene og alene! [...] ved denne Juul, havde jeg vist sagt hende det, hvad der aldrig kunde have blevet godt for hende!« (II 31f). Jvf. også brev til Ingemann 5.1.1838: »[Sophie] den Smukkeste, den Elskværdigste, som har siddet paa mit Skjød og kysset mig, for at [jeg skulde] fortælle Eventyr, medens hun var et Barn, er bleven forlovet« (BfA I 402). - **12***Da jeg endnu var knap en Alen lang*] reminiscens fra Jens Baggesens Da jeg var lille: »Der var en Tid, da jeg var meget lille, / Min hele Krop var kun en Alen lang.« Også kattedigteren i Fodreise bruger begyndelseslinjen (16). - **38***signe*] velsigne.

221.5*Olden*] fællesbetegnelse for bog og agern. - **6***Brødtræet*] egl. dss. brødfrugttræet (morbærfamilien); her i overført bet.; jvf. Ewalds klage i Lykkens Blomst: »Gid jeg fornuftig havde sat mig under / Brødtræet og ei under Kundskabstræet« (1845; SS X 185) samt brev til Frederik Læssøe 23.2.1838, hvor A indrømmer at måtte skrive for pengenes skyld: »havde jeg nogen Slags Formue, De skulde see et godt Udbytte heraf; nu er jeg tidt nødt til at tænke paa en Green af Brødtræet og derfor give Slip paa den af Laurbærret« (BfA I 405 f). - **34-36***Naar vi døe ... den anden*] A var tidligt optaget af sjælevandringstanken, jvf. Sjælen (dateret 1824; trykt 1828; SS XII 5):

... er det i det Fjerne,
Høit, hist under Nattens Blaa,
At Du [: sjælen] paa en venlig Stjerne
Først fra Støvet luttres maa,
Før Du med de Engle glade,
Kan Dig i Guds Straaler bade?

Iflg. Tage Høeg 82 er disse tanker inspireret af A.s samtaler med Ingemann, for hvem sjælevandringssideen var en udvej til at bringe mening i livet og overalt at antage Guds forbarmelse (jvf. fx salmen Nadveren i Julegave 1816 og Høimesse-Psalmer 1825). A selv vender tilbage til tanken i Fodreise, hvor kæmpen fra Sirius fortæller, at planetsystemet kun er en stor skole, »indeelt ligesom Skolerne paa Jorden, i flere dasser, og i denne skulle Fornuftvæsnerne dannes for den store Evighed. Vi maa nu slet ikke troe, at vi ved Døden strax dimitteres til det store Universitet deroppe. Ak nei! vi ere her paa Jorden endnu ikke længere end i Peblinge-Classen; Døden er kun en lille Examen, der flytter os i en højere Classe« (41). Jvf. også KES: »Dersom Veien til *den* Salighed, som saavel vor naturlige, som positive Religion lover os, gaaer fra Jorden til en højere Stjerne og fra denne til en endnu mere udviklet og for os mere skikket, da bliver det hele sig udfoldende Liv en stor Opdagelsesreise, en Vandring fra By til By mod det himmelske Jerusalem.

Vore Reiser her paa Jorden er et ringe, men anskueligtgjørende Billede af denne større Flugt« (144 f). - **35 vasker grovt]** vasker storvask dvs. linned osv.

222.1*Jernbaner]* A havde set en jernbane 6.5.1834 (Dagbøger I 449), men kørte første gang 10.11.1840 fra Magdeburg til Leipzig (ib. II 49f). I Danmark åbnedes den første jernbane mellem Kbh. og Roskilde i 1847. - **6***Elektriciteten]* jvf. H.C.Ørsteds påvisning af elektromagnetismen 1820. - **16ff.** A.s kilde er den engelske astronom J.F.W.Herschels *Populaire Astronomie*, oversat af P.Pedersen (1836), men allerede i Fodreise beskæftiger A sig med månerejser, jvf. kæmpen, der flyver fra Sirius til Jorden (39), A.s studie af månen gennem St. Peders briller (50) og manden, der synger om sin rejse til månen (81). Sml. også brev til Henriette Hanck juledag 1836, hvor A fortæller om komedien »Nu gaaer Ballonen«, han har set i Studenterforeningen juleaften. Efter en længere rejse når ballonen månen, »her stod en Soldat og nu vidste [de rejsende] ikke hvilket Sprog de skulde tiltale ham paa. Philipsen begyndte med Hebraisk, derpaa med Græsk, Latin, Mesopotamisk, men Soldaten forstod ikke et Ord. Nu talte de Dansk og Soldaten svarede, thi det danske Sprog taltes just der, da største Delen af den danske Adel have sine Godser deroppe i Maanen« (BHH 166). - **20***Dr. Mädlers ... Maanen]* Mappa Selenographica (Berlin 1836-37) udg. af den russiske astronom J.H. von Maedler (1794-1874) og tyskeren W.Beer (1797-1850). - **21***en dansk Mill]* 7.5 km. - **26-27***vor Jord ... Hoved]* sml. Herschel: »Hvis der ere Beboere paa Maanen, maa Jorden for dem fremstille det overordentlige Phænomen af en Maane [...] som staaer ubevægelig fast paa Himlen« (216f). - **28***blev ... vaer]* opdagede. - **30***Pseudo-Herschel]* den falske, uægte H. Hvem A tænker på vides ikke. - **39f.** A var hele livet optaget af drømmens verden, jvf. 77 fx hans stadige drømme om Meisling (Dagbøger 13.7.1871 og 9.12.1874). Sml. også Fodreise, hvor St. Peder i vægterens skikkelse viser A de forskellige drømme: »Snart mættede [drømmene] de Hungrige paa Straaleiet, og snart satte de en kjær Afdød lyslevende igjen tilbage i den gamle Huuskreds« (80), samt Skygebilleder kap. III.

223.1-2*om vi kunne ... paa Læben]* jvf. Matthæus 12.36. - **4** *disputerede]* diskuterede. - **9-12***De talte ... løbe over]* jvf. tidens politiske diskussion, der kulminerede med Treårskrigen med Tyskland. - **29***Adresse-Contoirtet]* kontor der videregav oplysninger af den type som nu findes i avisernes rubrikannoncer.

224.4-5*Frederiks Hospital]* i Bredgade 68, det nuværende Kunstindustrimuseum. - **15***Volonteurer]* medicinske studenter, som gør gratis tjeneste på hospital som led i uddannelsen.

225.3*den blaa Drengeskole]* Det kgl. Opfostringshus, der fra 1775 lå i St. Kongensgade 269 (nu nr. 108) med udgang til Bredgade overfor Frederiks Hospital. Eleverne bar blå uniformer, deraf skolens navn. - **4***arrivere]* komme. - **6***Kjæmpe-Agaven]* A-america, hører hjemme i Mexico og blomstrer efter 6-10 års forløb, i danske drivhuse dog først efter 40-60 år. I 1836 blomstrede således en 60-årig 6 m høj agave i Kbh. - **18***det lille Theater]* »Kalkeballen« på hjørnet af St. og Lille Kannikestræde, nedrevet 1918 (se Robert Neiiendam i: Danmark i Fest og Glæde IV. 1935. 418ff). Om A har haft forbindelse med dette teater, der kun måtte benyttes af tidens dramatiske selskaber og borgerforeninger, vides ikke. - **23ff.** Sml. Hoffmanns Prinzessin Brambilla, hvor Giglio får et par briller, hvorigennem han kan se ind til tingenes inderste kerne, samt von Tütz' mikroskopiske glas i sammes Meister Floh. Jvf. også Fodreise, hvor St. Peder giver A et par briller, der sætter ham i stand til at se, »hvad der er muligt at see paa det flade Amager« (47) bl.a. »Menneskets Ønsker, Haab og Længsel« (50). Jvf. også ønsket om at have von Tütz' mikroskopiske glas (77), som gentages i Skygebilleder (126). Motivet kendes også i folketroen, jvf. sagnet om Holger Danskes briller (Thiele2 I 21).

226.1*overseer]* iagttager. - **8***Langelinie]* før anlæggelsen af den nuværende promenade af sa. navn spadseresti ved Kastelvolden. - **35***Stænderne]* rådgivende stænderforsamlinger var indført 1834. - *Tiden]* tidsskrift red. af V.F.Palmblad.

227.24*Rhinstrømmen]* jvf. MLE om A.s ophold i Holland 1866 og tur ud til »Dynerne«, »hvor et nyt, storartet Sluseværk fører Rhinen ud i Havet, og altsaa ikke, som Geographien i min Skoletid lærte mig: »Rhinen taber sig og forsvinder i Sandet«« (II 305). - **34-35***en Slags Boutik]* ideen forekommer allerede i Gjenfærdet ved Palnatokes Grav (1822): »Ond var han ikke, havde vor Herre sat en Glasrude paa hans 78 bare Bryst, saa at man kunde have seet hans Hjerte, da skulde enhver have fundet det lige saa rødt og godt som Præstens« (12).

228.9*det orthopædiske Institut]* mekanikeren J. P. Langgaard (1811-90) oprettede 1834 en ortopædisk anstalt i ejendommen Store Tuborg på Strandvejen og ledede den til 1851 med hjælp fra fremtrædende læger. (Venligst oplyst af prof. dr. Egill Snorrason med henv. til Da. biogr. Leks. VIII. 1981.514-15). **24-25***den lille Trækasse paa Taget]* den berømte kasse fra A.s barndomshjem: »Fra Kjøkkenet kom man ad en Stige op paa Loftet, hvor der i Tagrenden, mellem vort og Naboens Huus stod en Kasse Jord med Purløg og Persille, min Moders hele Have« (MLE I 28). Endnu i KES (10) er den placeret oppe på taget, men her og i *Sneedronningen* (II 50) udenfor et tagkammervindue. - **32***Dueslag]* egl. aflukke for duer; her brugt spøgende om utroskab og hyklery (jvf. ODS u. Dueslag). - **35***Rosenborg]* lystslot i Kbh. bygget af Christian IV 1608-17. - **37***Dalai-Lama]* overhoved for de tibetanske buddhister; her: en højeste autoritet, jvf. også At være (209).

229.11-12*Et russisk Bad]* jvf. Alm 18.3.1838: »Første Gang i mit Liv været i rusisk Dampbad, det er en

barbarisk Oplevelse, jeg har Knive i Maven er ellers, paa Træthed nær meget vel.« 19.3.: »Jeg er paa Ryggen blaa og grøn af at have ligget i Dampbadet.« Det første dampbad var iøvrigt åbnet i Amaliegade i 1828. - **22***spansk Flueplaster*] plaster med bl.a. pulveriseret spanskflue (plasterbille), hvis blod indeholder et ætsende stof, cantharidin, der fremkalder blærer i huden. A kendte kuren af personlig erfaring, se fx BHW I 239 og BHH 192. - **34***Copister*] skrivere, underordnede embedsmænd.

230.3*ueffent*] ulige, forkert. - **6***Concepter*] kladde; her antagelig fejl for excerpt: uddrag. - **22***Brødtræet*] se n.t. I 221.6. - **39-40***abgeschmackt*] smagløst. - **43-231.1***Forskjellen ... Hukommelse*] jvf. digteren Castellis svar på Naomis påstand om, at digtere må føle varmere, ædlere og bedre end andre mennesker i KES: »Det tør jeg ikke give Dem Ret i, de fleste Digtere have kun det Fortrin for andre Mennesker, at de kunne bedre erindre og anvende, bedre udtale hvad de føle og tænke!« (228).

231.10*bag Børsen*] i Børsgade i »De syv Søstre« (nedrevet 1900 til fordel for Privatbankens bygning). - **25***Fru Sigbrith*] en mindelse om den strandede roman Christian den Andens Dverg (1831-32). På rejsen i 1833 fik A iøvrigt ideen til en tragedie, hvori den unge fru Heiberg skulle spille den unge Chr. II (jvf. BEC I 190). Heller ikke denne plan blev fuldført, men er sikkert en af de to tragedier, der »døde i første Scene«, som A omtaler til Signe Læssøe 1.1.1834 (BfA I 179). Ideen blev først realiseret i det romantiske drama Kongen drømmer (1844). - **35***en simpel lille Gaaseurt*] sml. *Gaaseurten* (I 177ff).

232.3-8 Sml. brev til Ludvig Læssøe 15.7.1830: »den sidste Dag, jeg var paa Hoffmannsgave, havde jeg en sand Nydelse, nemlig: jeg saae 79 Infusions-Dyr; tænk Dem: en lille Vanddraabe kun, paa Glas, og det var en heel Verden med Skabninger, hvor de største præsenterede sig som Græshopper, de mindste som Knappenaalshoveder; nogle lignede virkelige Græshopper, andre havde de meest monstreuse Skikkelser, og alle tumlede de sig imellem hverandre, og de større slugte de mindre« (BfA I 45 f). A udnyttede senere motivet i *Vanddraaben* (II 151-52). - **37***en heel Folkekomedie*] hentydning til de populære wienerkomedier og tryllefarcer, hvoraf A selv samtidig med arbejdet på *Lykkens Kalosker* oversatte østrigeren Raimunds Der Verschwender, En Ødeland til Det kgl. Teaters sommerspil (aldrig opført eller trykt). Copisten i Frederiksberg Have henleder tanken på Thomas Overskous *Capriciosa* eller *Familien i Nyboder* (opført 1.gang på Det kgl. Teater 11.6.1836), der markerer indførelsen af wienertryllekomedien. *Capriciosa* begynder netop i Frederiksberg Have. - 42 f. Sml. Hoffmanns *Prinzessin Brambilla*, hvor Giglio bliver fanget i et net og indespærret i et fuglebur, der iøvrigt står inde i et åbent fuglebur. Motivet er brugt i *Fodreise* (61), hvor to andre forbilleder også nævnes: »Rigtignok var det jo ganske romantisk at ende som *Bajaset* eller for at bruge et indenlandsk Exempel, som *Norkros*, i et Fuglebur« (64).

233.23*Poppedreng*] Brix 100 ser her en hentydning til tilhængerne af Heiberg, medens Niels Birger Wamberg (H.C.Andersen og Heiberg. 1971.100 f) mener, det gælder Heiberg personlig, jvf. Heibergs egen udtalelse efter modtagelsen af Tre Digtninger: »Jeg har allerede læst det Eventyr, som aabner Samlingen, og har moret mig over mangt et Indfald deri, f. Ex. over Papegøien og dens characteristiske Declamations-Nummer« (BtA 241). Stampe 246 hævder derimod, at poppedrengen har træk fra auditør J.W. Lind (1807-91), der var kendt som en besindig, belæst men også vittig personlighed. Baggrunden for satiren var hans ægteskab med A.s ungdomselskede Louise Collin, som havde foretrukket en vittighedsmager fremfor digteren. Stampes teori er dog ret hypotetisk. Dels fordi poppedrengen »måske« er udtryk for A.s ønske om at få luft for sit nag overfor rivalen, dels siges det, at satiren er så tilsløret, at familien næppe opdagede den. Fr. Brandt mener i forlængelse af Brix, at satiren gælder heibergianeren Søren Kierkegaard, der var kommet til at såre A ved sit drilagtige og sarkastiske væsen (Den unge Søren Kierkegaard. 1929.125ff; jvf. Henning Fenger: *Kierkegaard-myter og Kierkegaard-kilder*. 1976.216). Topsøe-Jensen bemærker blot, at A også har tænkt på en virkelig papegøje, der tilhørte enkefru Müffelmann (HCA 142 f). - **38-39***nei, lad os nu være Mennesker*] collinsk familiejargon (Stampe 32).

235.13*Tøi*] vås. - **31ff.** Skildringen af Italiensrejsen, bygget på dagbogsoptegnelser fra rejsen til Rom september 1833 (også skildret i MLE I 155-58 med henvisning til eventyret) udnyttedes senere til I 80 *Vetturinens Vogn*. Forspil til en paatænkt Romerfest her hjemme (1869; SS XI 425ff). - **33-34***med otte Andre ... Diligence*] sml. Dagbøger 19.9.1833: »lidt efter jeg var kommet i Seng bankede Conducteuren mig op, at han havde fuldop af Pasagerer, men lovede at knive en Plads [...] Postvognen var besat, havde en Dame ikke gaaet bort i Brieg var der ikke blevet nogen Plads for mig« (I 179f). - **37-38***Han svævede ... Tilstand*] sml. Dagbøger 16.9.1833 om rejsen fra Neuchâtel til Brig: »jeg halv sov, halv vaaged« (ib. 177). - **38-236.2***Creditivet ...*] jvf. brev til Edvard Collin, Paris 12.5.1833: »Jeg kan ellers ikke andet end rose mig selv, der hører bestemt Forstand til at reise (slet ikke Poesie) jeg har ordentligt maatte have Tankerne samlet og Gudskee Lov ikke glemt det aller mindste Stykke paa den hele Reise. Passet paa min Kuffert og Sac de nuit ved hver Ompakning, havde Øie paa Creditiv, Pas og Penge; tidt naar jeg blundede i Vognen drømte jeg altid at eet af disse vare borte og foer da med bankende Hjerte op« (BEC I 126). Jvf. også Dagbøger 2.5.1833 på turen fra Kassel til Frankfurt: »Jeg kunne kun blunde, og drømte da bestandigt om at jeg havde tabt noget« (I 135). Et kreditiv er en anvisning, der sætter ihændehaveren i stand til at hæve penge.

236.1*Louisd'orer*] fr. guldmønt. - **10-13** Verset står i Dagbøger 16.8.1833, hvor A skriver, at det er digtet i vognen ml. Dôle og den schweiziske grænse (I 159). - **14-15***Granskovene syntes Lyngtoppe*] sml. Dagbøger 16.9.1833, Rhonedalen i Schweiz: »Skovene saae ud som Lyng paa de høie Klipper [...] Paa

Toppen af Bjergene laae Sne, Skyerne seilede over og under hinanden« (I 177). - **18-19**Uh ... Alperne] sml. Dagbøger 19.9.1833, afrejsen fra Brig: »Det er en ækel Følelse jeg forlader, nær havde jeg sagt Europa dvs. denne Side af Alperne med« (I 179f). - **23-28**Søen Tracymenes ... ved Veien] sml. Dagbøger 14.10.1833, rejsen fra Levane til Passignano sul Trasimeno: »Vi saae mange forskellige Grupper, flere sorte Sviin, halvnøgne Børn passede dem eller gamle Koner der spandt. - Ved Søen Tracymenes (Hanibal) saae jeg det første Laurbærtræ [...] Solen gik just ned og gav Himlen de brillanteste Farver. - Bjergene vare klare Lilla, Solen gik ned bag en Ø der blev mørke Blaae mens hele Luften og Vandspeilet var et flammende Guld, stærke violette Skyer hang paa Himlen [...] det var et Malerie jeg aldrig glemmer« (I 212) samt 15.10.1833, fra Passignano sul Trasimeno til Foligno: »kom igjennem den Dal hvor Hannibal slog Flaminius, nu holdt Viinrankerne hinanden fredeligt i de grønne Fingre og bød os tunge Druer« (I 213). - **23**Tracymenes] Lago Trasimeno, Trasimenersøen. - **25**Hannibal slog Flaminius] under 2. puniske krig tilintetgjorde den karthagiske feltherre Hannibal (247-183 fkr.) romerne under Gajus Flaminius' (d. 217 f. Kr.) ledelse ved Trasimenersøen 217 f. Kr. - **30-31**Veturinens] 81 hyrekuskens. - **35-36**De stakkels Heste ...] sml. Dagbøger 13.10.1833, rejsen fra Firenze til Levane: »Det var en dræbende Hede! Hestene vare bedækkede som Aadsler, med Fluor« (I 211). - **38-237.3**Nu sank Solen ...] sml. Dagbøger 14.10.1833 i fortsættelse af n.t. 236.23-28: »Da Solen var nede fik hele Egnen den forunderlige blaae, grønne Tone jeg har seet paa gamle Malerier, men som jeg ansaae for unaturlig« (I 212f).

237.4Maven var tom] sml. Dagbøger 18.10.1833, rejsen fra Nepi til Rom: »Sultne og udmattede af Mangel paa Søvn rullede vi mod Rom, da vi saae det i det Fjerne, var vor eneste Tanke, nu kan vi faae noget at spise« (I 216; sml. BEC 1195). - **7**Vejen ... Olivenskov] sml. Dagbøger 16.10.1833 om en spadseretur fra Terni til et vandfald: »Veien gik gjennem en Olivenskov« (I 215). - **9**liggende Krøblinger] sml. Dagbøger 29.9.1833, Novi: »Gaderne vrimlede af Tiggere, og Krøblinge, de fleste Folk havde Kjæltringe Ansigter« (I 191) og 8.10.1833, rejsen fra Pisa til Firenze: »Landet var særdeles vel bebygget, men med en frygtelig Mængde Tiggere, de kastede sig formelig som Spyfluor over de Reisende; naar de forlod een Vogn styrtede de over en anden« (I 205f). - **11-12**Hungerens ældste Søn ... Alder] Snarleyyaw eller den djævelske Hund. Historisk Roman af Capitain Marryat. Oversat fra Engelsk ved H.Ipsen. I-II. Kbh. 1838. A havde oversat romanens sange, og citatet var helt aktuelt, idet romanen udkom i april og juni. - **15**Eccellenza, miserabili] Deres excellence, (vi er) elendige. - **21.ff.** Jvf. Dagbøger 18.12.1840: »er i det skidne Oricoli, hvor Dinesen og jeg sidst [:i 1833] spiiste i Stalden« (II 83, jvf. EDB 76f). Skønt notatet tyder på, at værtshuset i eventyret er det i Otricoli, har han dog ikke overnattet der i 1833. Skildringen må derfor være sammensat af indtryk fra flere steder, hvilket støttes af Dagbøger 15.12.1840: »Vi kom til Røverhullet Pasignano, som jeg har beskrevet i Lykkens Kalosker« (II 82) samt brev til Henriette Hanck 22.1.1841: »een Nat var vi i det uhyggelige Vertshuus jeg har beskrevet Dem i »Lykkens Kalosker««. A styrter her ad en trappe, hvis »øverste Trin var belagt med nogle visse Dele, der ikke i andre Huse komme saa nær Trappen« (BHH 500), hvilket far Sv. Larsen til at formode, at der er tale om værtshuset i Otricoli (ib. 504), men stedet må være Passignano. At A har sammensat skildringen af mange indtryk, understreges af breve fra rejsen 1833 fx til Chr. Voigt 2.11.: »Italien er Phantasieens deilige Land, Alt er Malerie, men det er ogsaa en sand Svinestie; vi maatte tye ned i Staldene for ei at ædes op af Utøi i de første Gjæstgiverstæder. Vi bleve saaledes stukket af giftige Fluor, at vort Ansigt hovnede; jeg havde over 100 Stik paa den ene Haand, saa jeg vaadede mig i Smerte! Maden vi fik, svarede til dette. Tænk dig. Hanekamme stegt i Olie, raadne Æg og suur Viin« (A-iana 2 rk. I 127; jvf. også BEC I 195, BHW I 142). - **237.40**det Bedste] jvf. Dagbøger 19.9.1833 ved indrejsen i Italien: »vor 82 Herre lade det Møde mig, som er det Bedste for mig!« (I 180). At A, der ofte beder denne bøn, tænker på døden, fremgår imidlertid kun af et brev til Ingemann 12.12.1837: »Beder De engang til Gud for mig, da beed ham give mig det Bedste, og det bliver vist det, som Solon erkjendte for at være bedst« (BfA I 395).

238.5den sorte Liigkiste] den alm. farve på ligkister i 1800tallet. - Solons] gr. statsmand og digter (ca. 640-560 f.Kr.). - **14**Jakobs-Stige] himmelstige (jvf. 1. Mos.28.12).